

Valsta radby Katrineholms kommun 2020

Naturvärdesinventering – Ev. strandskydd o biotopskydd

Adoxa Naturvård

Adoxa Naturvård

Tel: 0708 - 804582

E-post: janne.elmhag@adoxanatur.se

Postadress: Villa Skogshall, 641 99 Sköldinge

Hemsida: www.adoxanatur.se

Författare: Janne Elmhag

Foto: Janne Elmhag

2020-10-15

Titelbladets bild: En av signalarterna som noterades i inventeringsområdet – ormbär

Sammanfattning

Under sensommaren 2020 genomförde Adoxa Naturvård en naturvärdesinventering - NVI, i ett skogsområde söder om Hvalsta NR i Katrineholms kommun för att utöka kunskapsunderlaget inför en eventuell exploatering av området. Klass 3 – "Påtagligt naturvärde" konstaterades för ett delområde. Områden med "Påtagligt naturvärde" bör betraktas som skyddsvärda i ett lokalt eller kommunalt perspektiv.

Områdets vattendrag omfattas sannolikt inte av strandskyddet. Dispens från det generella biotopskyddet bör sökas för fyra åkerholmar och vid en eventuell exploatering bör åtgärder vidtas som kompenserar för förlorade naturvärden.

Inledning/Bakgrund

Naturvärdesinventeringen har genomförts för att förbättra kunskapsunderlaget i den planeringsprocess som pågår för fastigheten Valsta 3:1. Inför en eventuell exploatering av området är det viktigt att lyfta fram befintliga naturvärden för att biologisk mångfald i så liten utsträckning som möjligt ska gå förlorad. I uppdraget ingår även att beskriva småbiotoper som åkerholmar och vattendrag som eventuellt kan bli föremål för dispensansökningar. Inventeringarna har genomförts av biolog Janne Elmhag - Adoxa Naturvård på uppdrag av Magnus Ringmar - Valsta gård.

Metod

Arbetet inleddes med studier av satellitbilder och kartor vilket inkluderar historiska kartor från förra sekelskiftet och från 1950-talet. Databaser med uppgifter om växt- och djurarter gick igenom varefter området besöktes vid tre tillfällen under september och med ett avslutande besök den 13 oktober.

Vid fältbesöken noterades, värderades och koordinatsattes naturvårdsarter och värdeelement. Naturvärdesbedömningen utgår från "Svensk standard SS 1999 000, 2014" detaljeringsgrad medel och tillägg "värdeelement" och "detaljerad redovisning av artförekomst". Bedömningen görs i fem klasser med både arter och biotopernas egenskaper som grund. Bedömningen anger endast biotopens eller delområdets nuvarande värde för biologisk mångfald. Friluftsvärden, estetiska värden, ekonomiska värden mm vägs inte in i bedömningen.

Värdeelementens placering anges med koordinater enligt Swe ref 99.

Områdets åkerholmar besöktes för att avgöra om de bör föras till det generella biotopskyddet. Vattendrag eftersöktes i fält med avseende på eventuellt strandskydd.

Databaser

Artportalen

I artportalen finns inga naturvårdsarter (rödlistade arter, signalarter, fridlysta arter) arter registrerade i området de senaste 50 åren.

Trädportalen innehåller inte några uppgifter om naturvårdsträd och inga nyckelbiotoper eller objekt med naturvärde har registrerats här.

Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister visar inga fornlämningsfynd.

Beskrivning av inventeringsområdet

Det 3,3 ha stora inventeringsområdet är beläget på fastigheten Valsta 3:1 norr om Valsta gård och öster om Valstaberg och Lindkulla i Katrineholms kommun och Katrineholmsbygdens församling – tidigare Sköldinge församling. Det utgörs av skog och åker samt en mindre yta kultiverad gräsmark på före detta åkermark. I stort sett hela området sluttar svagt mot söder. En grusad brukningsväg utgör östgräns och en del av nordgränsen. I övrigt gränsar inventeringsområdet i norr mot barrskog och närmare sjön Valdemaren breder Hvalsta naturreservat ut sig. I väster löper grusvägen mot Dagslöt och i söder ansluter åkermark.

Delområde 1: Tallskog Naturvärdesklass 4 - visst naturvärde

Relativt glest trädklädd, talldominerad, före detta betesmark. Riktigt gamla stängselrester antyder många decenniers ohävd och i det glesa fältskiktet märks mycket få hävdgynnade arter. Gullviva och någon enstaka gökärt noterades vid fältbesöket. Tallbeståndet är likåldrigt och avverkningsmoget. Många stubbar vittnar om gallringsåtgärder och förekomsten av död ved är obetydlig. I trädskiktet förekommer förutom tall även enstaka vårtbjörk, ung ek, trubbhagtorn, druvfläder, sälg, gran, lind och en. Medelålders asp och ung klibbal bildar en bård i brynet mot åkern i söder. En planta av den sällsynta orkidén skogsknipprot noterades. Mot norr avgränsas området av en grusad brukningsväg. Närmast den är fältskiktet tydligt kvävepåverkat med påtagliga inslag av gråbo, hallon, åkertistel, brännässla, hundäxing och kvickrot.

- Naturvårdsarter: Ung lind (S), skogsknipprot (S)
- Värdeelement: Enstaka mindre block

Delområde 2: Tallskog Naturvärdesklass 4 - visst naturvärde

Gles tallskog med inslag av ung asp och ek – i synnerhet i brynområdet. Den dominerande tallen är medelålders och likåldrig. Död ved förekommer sparsamt främst som lågor. I fältskiktet är arter som kruståtel, tuvtåtel och träjon vanligt förekommande. I områdets utkant mot nordost växer en vidkronig ek, ett naturvårdsträd, intill ett flyttblock.

- Naturvårdsarter: Fällmossa (S)
- Värdeelement: Död ved (låg), stort block, vidkronig ek

Delområde 3: Sumpskog med gran o klibbal Naturvärdesklass 3 - påtagligt naturvärde
 Gran och klibbal dominerar trädskiktet i det här skogsområdet som sluttar svagt mot söder. Enstaka vårtbjörk förekommer. I buskskiktet märks främst hägg och hallon. Skogen är medelålders men enstaka granar är betydligt äldre. Många alar har utvecklat mossdraperade socklar. I fältskiktet gynnar klibbalens kväverika förna arter som älggräs, brännässla, revsmörblomma vilka förekommer talrikt tillsammans med ormbunkar som skogsbräken, majbräken och hultbräken. Ett litet bestånd av gullpudra noterades i den fuktiga genomsilningsmarken i norr. Ormbär förekommer spritt i området och ett par exemplar av svart trolldruva noterades. Luftfuktigheten är hög och mossfloran tämligen artrik. Död ved uppträder sparsamt.

- Naturvårdsarter: Ask (EN) gullpudra (S) ormbär (S) svart trolldruva (S) grönvit nattviol (S)
- Värdeelement: Ytligt markvatten, död ved (låg, högstubbe)

Delområde 4: Kultiverad gräsmark Naturvärdesklass 4 - visst naturvärde
 Området utgörs av en gammal åkerflik som sannolikt tagits ur jordbruket av praktiska skäl. Fältskikt är tydligt gödningspåverkat och arter som hundäxing, kanadensiskt gullris, kvickrot, gråbo m fl dominerar i den före detta åkermarken.

- Naturvårdsarter:----
- Värdeelement: Flyttblock/åkerholme x 2

Delområde 5: Brukad åker Naturvärdesklass 5 – lågt naturvärde
 Vid inventeringstillfället utgjordes åkermarken av klövervall. Artfattigt.

- Naturvårdsarter: ---
- Värdeelement: Två åkerholmar som beskrivs mer utförligt under generell biotopskydd.
- Övrigt: Området är artfattigt men har en indirekt betydelse för de betydligt mer värdefulla brynzoner som bildas mellan skog och öppen mark.

Naturvårdsarter

Nedan redovisas ett urval arter som genom sina miljökrav signalerar höga naturvärden eller är intressanta på annat sätt för inventeringsområdet. Dessa arter har tillsammans med biotopens egenskaper bidragit till naturvärdesbedömningen.

Insekter

Myskbock (S)

Signalart. Stor och vackert grönskimrande skalbagge vars larver lever huvudsakligen i sälg. Några få lämpliga sälgar finns spridda i inventeringsområdet. Sannolika spår efter myskbock noterades ett par sälgar strax utanför inventeringsområdet i nordväst. I samma träd syns hackspår efter hackspettars födosök.

Kärlväxter

Ask (EN)

Ett högvuxet ädellövträd som 2010 togs upp i den nya rödlistan på grund av aggressiva angrepp av en svampsjukdom, askskottsjukan, som angriper både unga och gamla träd och därmed hotar att allvarligt reducera det svenska beståndet. I inventeringsområdet förekommer några få små askskott i delområde 3.

Lind (S)

Linden är värmeälskande och lever i inlandet ofta en undanskynd tillvaro vid sydvända berg. Här noterades ett ungt, flerstammigt, träd i delområde 1.

Gullpudra (S)

En bra signalart för skogar med fuktig – blöt genomsilad och ganska näringsrik jord. Här noterades ett litet bestånd i anslutning till den genomsilade marken i delområde 3.

Ormbär (S)

En allmän art i friska till fuktiga marker – både i lövskog och i örtrik barrskog. Den förekommer spridd i delområde 3 och har ett signalvärde om än begränsat.

Svart trolldruva (S)

En vacker och bra signalart för mullrika och skuggade förhållanden. Oftast uppträder den med enstaka exemplar precis som här i delområde 3.

Grönvit nattviol (S, F)

Den enda orkidén som noterades i inventeringsområdet. Orkidéer är generellt sett känsliga för skogsbruksåtgärder samt igenväxning. De är beroende av ett symbiotiskt förhållande till svampar, mykorrhiza, som fungerar bäst i områden med lång skoglig kontinuitet. Ett överblommat exemplar sågs i delområde 3 under inventeringen.

Skogsknipprot (S, F)

En sällsynt och högväxt orkidé som trivs bäst i mullrika lundar och barrskogar på kalkrik mark. Här växte oväntat ett ensamt exemplar i delområde 1 nära den flerstammiga

linden. Arten har närmast kända växtplats på Valdemarsön så spridning därifrån är sannolik.

Mossor

Fällmossa (S)

En bra indikatorart för skogar med lång kontinuitet och relativt stabila förhållanden. Ett litet bestånd noterades på en sten på gränsen till delområde 2 i nordost.

Faktaruta I

Rödlistans kategorier:

LC = Livskraftig

NT = Missgynnad

VU = Sårbar

EN = Starkt hotad

CR = Akut hotad

RE = Utdöd (Nationellt)

S = Signalart enligt Skogsstyrelsen. Där det förekommer signalarter är chansen stor att det finns höga naturvärden och att det finns sällsynta och hotade arter. Ju fler signalarter som uppträder tillsammans i ett område desto högre naturvärden signalerar de.

F = Fridlyst (skyddad art - olika regler kan gälla i olika län).

Generellt skyddade biotoper

Biotopskyddsområde är en skyddsform som används för små mark- och vattenområden som på grund av sina särskilda egenskaper är värdefulla livsmiljöer för hotade djur- eller växtarter. Biotoperna är också viktiga för vanligare arter, samt för variationen i landskapet. Det finns två olika former av biotopskyddsområden. Det ena innebär ett generellt skydd för vissa biotoper. Det andra innebär att skydd för en biotop beslutas i varje enskilt fall som när exempelvis Skogsstyrelsen avsätter ett mindre skogsområde, en bäckravin eller en hassellund som biotopskyddsområde.

Den första formen av biotopskyddsområde utgörs av vissa lätt identifierbara små biotoper som är skyddade som biotopskyddsområden i hela landet hela tiden. I inventeringsområdet är det detta generella biotopskydd som är aktuellt att ta ställning till. Dessa skyddade småbiotoper finns i de flesta fall i jordbrukslandskapet och har minskat starkt till följd av rationaliserad markanvändning. De kvarvarande

biotoperna utgör värdefulla livsmiljöer för växt- och djurarter i ett i övrigt tämligen artfattigt och påverkat landskap.

Exempel på åtgärder som kan skada dessa småbiotoper är: Schaktning, utfyllnad och grävning, stentäkt, deponering av jordmassor, gödsel eller skräp. På kartan i bilaga 2 är inventeringsområdets fyra åkerholmar eller åkerblock markerade som värdeelement 13, 14, 15 och 16. Det är de enda småbiotoper i inventeringsområdet som omfattas av det generella biotopskyddet.

Åkerholmar som omfattas av generellt biotopskydd definieras på följande sätt: "Holmar av natur- eller kulturmark med en areal av högst 0,5 hektar som omges av åkermark eller kultiverad betesmark. Ett träd eller ett block kan utgöra en åkerholme". Se vidare under "Diskussion/slutsatser" nedan.

Strandskydd

Naturliga vattendrag och i vissa fall även vattendrag som på olika sätt påverkats av människan omfattas i Sverige av ett strandskydd. Strandskyddet gäller i normalfallet från stranden och vinkelrätt 100 meter upp på land och i förekommande fall även 100 meter ut i vattnet. Skyddet gäller längs hela vattendragets sträckning. Inom strandskyddat området är det inte tillåtet att:

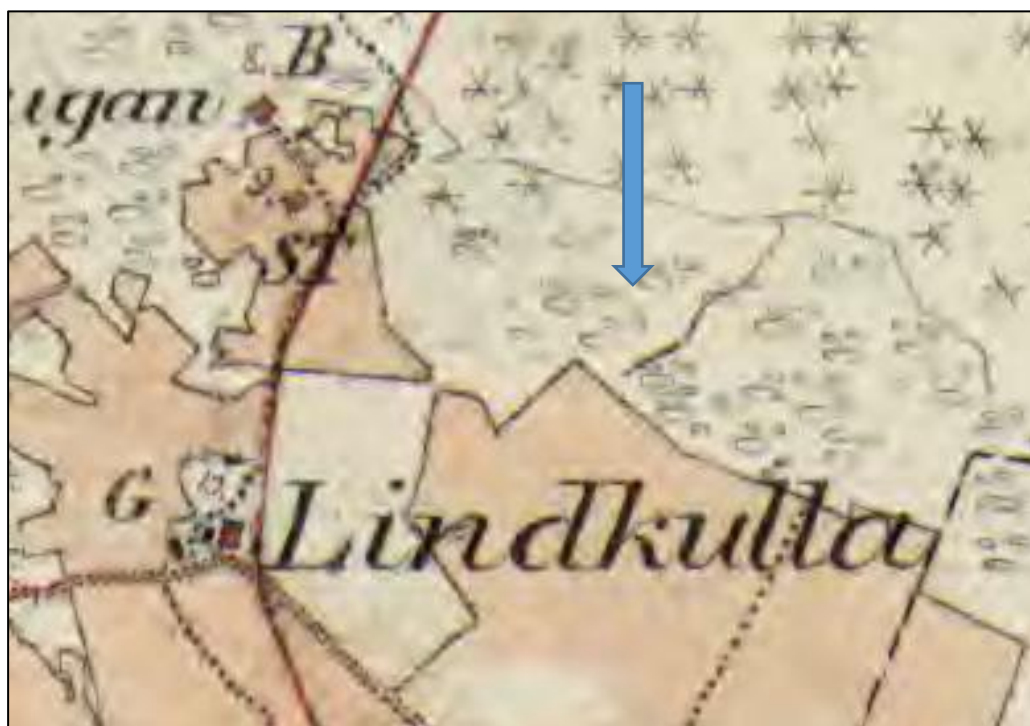
- uppföra nya byggnader
- ändra byggnader eller sätta upp andra anläggningar eller anordningar som avhåller allmänheten från att röra sig där
- gräva eller på annat sätt förbereda för sådana byggnationer
- utföra andra åtgärder som kan skada växt- och djurliv.

I inventeringsområdet förekommer åkerdiken och ett fuktigt-blött markparti i delområde 3. Om dessa ska omfattas av strandskydd diskuteras under "Diskussion/slutsatser" nedan.

Historiska kartor

Karta 1. Den ekonomiska kartan från 1950-talet visar att delområde 1 och 2 var öppna marker – sannolikt betade. Den mörkare färgen i delområde 3 kan vara ett tecken på fuktiga markförhållanden. Delområde 4 och 5 var uppodlade.

Karta 2. Den häradseconomiska kartan från förra sekelskiftet (1900) visar att lövträd dominerade i inventeringsområdets trädklädda och huvudsakligen betade delar. I nordväst förekommer barrträd – precis som idag.

Diskussion/slutsatser

Strandskydd

Det är inte självklart vad som är ett vattendrag som omfattas av strandskydd. Det är inte ens självklart vad som är ett vattendrag. Det har inte definierats i lagtext. Men enligt praxis är till exempel vattenförande bäckar sådana vattendrag som omfattas av strandskydd, även om det tidvis är ont om vatten i dem. Rättspraxis antyder vidare att åkerdiken med mycket begränsad vattenföring som är grävda enbart för att avvattna åkermark inte omfattas av strandskydd.

Inom inventeringsområdet finns två typer av ”möjliga vattendrag” att bedöma.

1. Åkerdiken mellan skog och åker (backdiken). Ej markerade på kartan men de följer gränsen mellan skog och åker. De är bitvis tydligt markerade i terrängen och bitvis mer diffusa. I dessa åkerdiken är vattenföringen oftast obefintlig under sommaren och de var fortsatt torra under hela september 2020. Dessa diken omfattas därför sannolikt inte av strandskyddet. Under besöket 13 oktober noterades ett visst vattenflöde i backdiken som gränsar till den västra delen av delområde 3.
2. Ett avsnitt bar, tidvis genomsilad, tidvis översilad, jord (ljusblått på kartan i bilaga 2). Området utgörs av ungefär en meter brett parti med i huvudsak bar jord. Någon fördjupning, bädd eller fåra är svår att se. De historiska kartorna bekräftar inte någon äldre förekomst av vattendrag i delområde 3. Den synliga vattenföringen var i det här markavsnittet obefintlig under fältbesöken i september men en viss översilning noterades den 13 oktober. Förekomst av signalarten gullpudra antyder ytligt och rörligt markvatten. Av ovanstående skäl omfattas sannolikt inte det här området av strandskydd.

Generellt biotopskydd

Åkerholmar i form av stenblock omgivna av en liten bård näringsgynnade kärlväxter är de enda småbiotoper inom inventeringsområdet som omfattas av generellt biotopskydd.

Vid en eventuell exploatering av området då småbiotoper som dessa åkerholmar riskerar att förstöras måste dispens från biotopskyddet begäras hos Länsstyrelsen. I dispensprocessen kan Länsstyrelsen begära in uppgifter om småbiotopernas naturvärden för att bättre kunna väga skada mot nytta. Det kan även vara lämpligt att föreslå åtgärder som kompenserar för de försämrade förutsättningar för biologisk mångfald som exploateringen medför. Krav på sådana åtgärder kan ställas av Länsstyrelsen. Ramarna för kompensationsåtgärder beskrivs i punktform under följande rubrik.

Naturvärdesbedömning och kompensationsåtgärder

De noterade värdeelementen och naturvårdsarterna (se bilaga 2) ska ses som

argument för naturvärdesbedömningen i området som helhet och inte som den faktiska platsen för områdets naturvärde.

Delområde 3 hyser ”påtagligt naturvärde”. Det bör därför betraktas som ett skyddsvärt område i ett lokalt perspektiv. En eventuell exploatering av området bör åtföljas av relevanta kompensationsåtgärder. Kompensationsåtgärderna ska i första hand och så långt det är möjligt:

- Vara lika de förlorade värdena.
- Stå i proportion till de förlorade värdena.
- Utföras i närtid.
- Utföras i närmiljön.
- Vara bestående.

Naturvårdande insatser

Den vidkroniga eken (värdeelement 3) i delområde 2 bör frihuggas för att öka stammens solexponering och därmed förbättra förutsättningarna för biologisk mångfald. Idag är den alltför skuggad. Vid en eventuell exploatering av området är det viktigt att bevara eken.

Där det finns död ved trivs många organismer. Här är det luthätta som hittat en granlåga att växa på i delområde 2.

Faktaruta II

Naturvärdesbedömningens klasser: Klass 1-3 bör betraktas som skyddsvärda.

1. *Högsta naturvärde* – området bedöms ha särskild betydelse för biologisk mångfald på nationell eller internationell nivå.
2. *Högt naturvärde* – området bedöms ha särskild betydelse för biologisk mångfald på regional eller nationell nivå.
3. *Påtagligt naturvärde* – Kvaliteten motsvarar ungefär Skogsstyrelsens ”objekt med naturvärde” eller länsstyrelsens ”restaurerbar naturlig fodermark”
4. *Visst naturvärde* – Trots stor mänsklig påverkan finns strukturer eller arter av positiv betydelse för biologisk mångfald.
5. *Lågt naturvärde* – Hyggen, trädplantager, åkrar, hårdgjorda ytor mm.

Värdeelement: Element med särskilt positiv betydelse för biologisk mångfald – naturvårdsträd, hålträd, stenrosen, lodytor, myrstackar, död ved mm.

Särskilt skyddsvärda träd eller naturvårdsträd: Träd med särskilt stor betydelse för biologisk mångfald – gamla och grova träd, träd med håligheter eller stamskador, träd som är värd åt rödlistade arter och signalarter. Även friska yngre exemplar av de hotade arterna alm och ask tillhör de särskilt skyddsvärda träden. Sälg, asp, lind, rönn, fågelbär, hagtorn och oxel utgör en biologisk bristvara i det svenska skogslandskapet och noteras ibland som naturvårdsträd.

De *naturvårdsarter* som omnämns i texten är antingen upptagna på den svenska rödlistan 2020 eller så är de signalarter enligt Skogsstyrelsens nyckelbiotopsinventering. Arter som är upptagna på Eus habitatdirektivs eller fågeldirektivs förteckning över skyddsvärda arter betraktas också som naturvårdsarter. Några av författaren själv valda naturvårdsarter används ibland, om så är fallet anges det i beskrivningen. Fridlysta arter eller särskilt sällsynta arter används selektivt men noteras som naturvårdsarter där det anses befogat.

Referenser:

Den nya nordiska floran, Mossberg, Stenberg, Wahlström & Widstrand, 2003

Signalarter – indikatorer på skyddsvärd skog, Nitare m fl, Skogsstyrelsens förlag, 2000.

<http://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/search.html> (Lantmäteriets historiska kartor), Häradskartan ca 1900, Ekonomiska kartan ca 1950.

Rödlistade arter i Sverige, Gärdenfors, U. ed. ArtDatabanken, SLU, Uppsala, 2020.

Svensk standard SS 199000:2014, Naturvärdesinventering avseende biologisk mångfald (NVI) – Genomförande, naturvärdesbedömning och redovisning. Swedish Standards Institute 2014.

<https://www.eniro.se/>

www.artportalen.se

<http://artfakta.artdatabanken.se>

<http://www.google.com/earth>

<https://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Skyddad-natur/Biotopskyddsomraden>

<https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-0176-6.pdf?pid=8067>

<https://www.naturvardsverket.se/Var-natur/Skyddad-natur/Strandskydd>

<https://www.jpinfo.net/se/kunskap/nyheter4/dike-eller-back-det-ar-fragan-som-kan-upphava-detaljplanen+09>

Bilagor:

1 Miljö- och artbilder.

2 NVI-karta – naturvärdesbedömning, småbiotoper och värdeelement.

Bilaga 1 Miljö- och artbilder

Bild 1. Ett skogsavsnitt med delvis bar jord kantad av ormbunkar och mossor. Här rör sig markvattnet ytligt. Området är markerat med ljusblått i bilaga 2.

Bild 2. Det blötaste partiet . En mycket liten vattenspegel anas i bildens centrum.

Bild 3. Genomsilad mark den 14 september.

Bild 4. Vattenmängden har ökat en aning i oktober.

Bild 5. Gamla stängselrester visar att delområde 1 har en historia som betesmark.

Bild 6. Värdeelement 16 – åkerholme i delområde 5.

Bild 7. Värdeelement 14 – åkerholme i delområde 4.

Bild 8. De två minsta åkerholmarna i inventeringsområdet. I förgrunden värdeelement 13 i delområde 4. I bakgrunden värdeelement 15 i delområde 5.

Bild 9. Moss- och lavfloran är ett par exempel på åkerblockens bidrag till biologisk mångfald. Här är det kvastmossa och lundlummersmossa som växer på ett av blocken i delområde 4.

Två exempel på åkerdiken/backdiken: Tv – mot delområde 2, ej vattenförande i oktober. Th – mot delområde 3, en vattenspegel syns den 14 oktober.

Värdeelement 3 i delområde 2. Vidkronig ek och flyttblock.

Bilaga 2 NVI-karta och värdeelement

Teckenförklaring

Rött - Klass 1. Naturvärdesobjekt med högst naturvärde (förekommer ej i detta område)

Rött(transparent) – Klass 2. Naturvärdesobjekt med högt naturvärde (förekommer ej i detta område), delområdesnummer

Orange – Klass 3. Naturvärdesobjekt med påtagligt naturvärde

Gult – Klass 4. Naturvärdesobjekt med visst naturvärde

Blått – Klass 5. Naturvärdesobjekt med lågt naturvärde

Numrerade värdelement och naturvårdsarter

Adoxa Naturvård

www.adoxanatur.se

Numrerade värdeelement* och naturvårdsarter*

1	Skogsknipprot, ung flerstammig lind
2	Mossdraperat flyttblock
3	Block och vidkronig ek, fällmossa på sten
4	Mindre flyttblock, torrall
5	Granhögstubbe, gränlåga, klibbal med sockel
6	Ormbär
7	Grönvit nattviol
8	Allåga, fuktstråk
9	Ormbär, relativt grov asp
10	Blocksamling, relativt grov hagmarksgran
11	Sälg med sannolika spår efter myskbock, hackmärken
12	Ormbär
13	Litet åkerblock/åkerholme
14	Åkerblock/åkerholme
15	Åkerblock/åkerholme
16	Åkerblock/åkerholme
17	Svart trolldruva
18	Gullpudra
19	Små askskott

*Dessa ska inte tolkas som platsen för naturvärdet utan som exempel på argument för bedömningen av delområdets naturvärde.

Adoxa Naturvård

www.adoxanatur.se